

Sivistyksen vankka kivijalka

Ojanen, Eero (2024). *Sivistyssäätiö*. Kansanvalistusseura 150 vuotta. Kansanvalistusseura. 249 sivua.

TILASTOKESKUKSEN VUONNA 2024 julkaisema ajankäyttötutkimus kertoo, että suomalaisten lukemiseen käyttämä aika on vähentynyt romahdusmaisesti. Julkisista palveluista tyytyväisimpiä olemme kirjastoihin. Koemme, että kansalaisten yleissivistystä on syytä nostaa. Vuorovaikutus on siirtynyt sosiaalisen median alustoille, viestinvaihto on spontaania ja sensaatiohakuista.

Kuinkahan moni tietää, että 150-vuotias Kansanvalistusseura on ollut monen meille tutun sivistysmuodon alkuun paneva voima?

Sivistyksen teemavuonna 2024 ilmestynyt *Sivistyssäätiö* kokoaa yhden toimijan näkökulmasta Suomen sivistysvaltion kehitykseen vaikuttaneet merkittävimmät kehityssuunnat. Tietokirjailija ja filosofi Eero Ojanen punoo teoksessa yhteen suomalaisen kansanvalistuksen ja -sivistyksen historian säikeet.

Teos osoittaa, että Kansanvalistusseuran, nykyisen Kvs-säätiön, merkitys suomalaisten sivistyksen kohottamiseksi nykytasolle on kiistaton. Monet 1800-luvulla käynnistyneet sivistyshistorian toimintamuodot tuntuvat 2020-luvun näkökulmasta suorastaan moderneilta: kansalaisten osallisuus ja vaikuttaminen, monitieteisen kirjallisuuden julkaiseminen, oppimisverkostojen rakentaminen ja -yhteistyö sekä mahdollisuus ja halu oppia uutta läpi elämän.

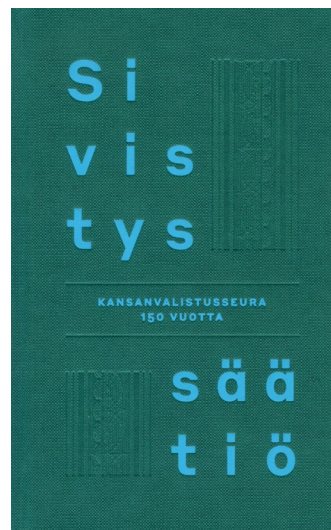
HENGENRAVINTOA KANSALLE

Kirjailijan aikaisemmat ansiot tietäen tartuin teokseen suurin odotuksin. Mitä uutta se minulle kertoisi suomalaisen kansansivistyksen synnystä ja historiasta? Sivistyshistoriaa käsittelevien teosten ongelmana on usein, että ne on kirjoitettu ikään kuin kuplassa, irrallaan ulkoisesta maailmasta.

Kurkistetaanpa hieman tarkemmin, mitä *Sivistyssäätiö* lukijalleen tarjoaa.

Teoksen avausluvussa Ojanen kertoo, kuinka Kansanvalistusseuran julkaisemat kansantajuiset kirjat ja julkaisut olivat 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien ensimmäinen ja tärkein tapa jakaa tietoa kansalaisille. Aluksi tavoitteena oli julkaista kolme kirjaa vuodessa. Tavoite ylitettiin nopeasti, koska kansan tiedonjano oli suuri.

”Tehtiinpä kerran päätös siitäkin, että jokainen toimituskunnan jäsen kirjoittaa kirjan seuran tarpeisiin”, Ojanen kuvaa silloisten kansansivistäjien kunnianhimoista tahtotilaa saada uusia kirjoja julkaitavaksi. Kansanvalistusseura olikin 1800-luvun lopulla merkittävin suomenkielisen tietokirjallisuuden julkaisija. Ojanen kertoo kiinnostavasti, kuinka *Euroopan maat* -kirjasarja, *Yhteiskunnallinen käsikirja*, *Vänrikki Stoolin tarinat* ja varsinaiseksi hittituotteeksi ponnahtanut *Kansanvalistusseuran kalenteri* julkaistiin.

Jäin surullisena pohtimaan seuran kirjankustannustoiminnan päättymistä ja kansan tiedonjanon siirtymistä 2000-luvun sensaatiohakuiseen sosiaalisen median tiedonvirtaan. Pitäisikö meidän kansansivistäjien tehdä asialle jotakin?

AKTIIVISTA KANSALAIKUUTTA TUKEMASSA

Kansanvalistusseura toimi Suomen itsenäisyyden tukemisen edistämiseksi monenlaisten sivistysmuotojen keinoin. Visio oli selvä: tietoisuuden lisääminen omasta kansasta ja sen myötä isänmaallisen hengen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden luominen.

Toiminta koostui esimerkiksi taloudellisesta tuesta kirjalahjoituksina, kirjavälityksestä, koulutuksesta ja oppimateriaalista. Monet seuran ideomat toimintamuodot, kuten kotikoulut tai sunnuntai-koulut, eivät kuitenkaan pidemmän päälle motivoineet kansaa oppimaan, minkä vuoksi

niiden toiminta joustavasti lopetettiin tai muutettiin johonkin toiseen muotoon.

Ajan kuluessa, 1900-luvun alusta alkaen, kentälle alkoi ilmestyä muitakin toimijoita, jotka ottivat haltuunsa seuran kehittämistä toimintamuotoja. Syntyi suorastaan kilpailua sivistyksestä.

SIVISTYSTÄ VAI VALISTUSTA?

Syvälle vapaan sivistystyön opetukseen Ojanen sukeltaa kuvatesaan kansanopistojen syntyä. Jäin pohtimaan 'valistuksen' ja 'sivistyksen' eroja. Hän tarjoaa lukijalle oivan käsiteanalyysin käsitteistä ja niiden eroista: valistus ymmärrettiin enemmän ulkoisen tiedon jakamisena, kun taas sivistys sisälsi ihmisen kokonaispersoonallisuuden kehittämistä.

Ojanen punoo teoksessaan kansansivistyksen ja Kansanvalistusseuran historian taitavasti yhteen Suomen historian kanssa. Lukijalle muodostuu kuva, että seura pyrki tasapainottelemaan puolueettomana toimijana itsenäistymisen ajan jännitteisessä ilmapiirissä. Vapaata sivistystyötä pidettiin tärkeänä vaikuttamistapana sisällissodan jälkiselvittelyissä ja sodasta kärsineiden auttamistyössä.

Kansanvalistusseuran toiminnalle olivat ominaisia poliittinen maltillisuus, avarakatseisuus ja hiljainen toiminta. 1910-luvulle saakka painottuivat kansallishengen rakentaminen ja tieteesen perustuvan tiedon levittäminen, itsenäistymisen jälkeen korostuivat kokonaisvaltainen oppiminen ja itsensä kehittäminen.

Oppiminen tähtäsi hyveelliseen ihmiseen, ja siitä tuli itseisarvo. Elinikäinen oppiminen oli osa yhteiskunnallista muutosta, jossa ihminen etsii paikkaansa. Vapaan sivistystyön oppilaitokset alkoivat toteuttaa tätä ideologiaa kansallisesti.

Ojanen kuvailee Kansanvalistusseuraa taustavaikuttajaksi sekä joustavaksi ja ketteräksi koordinaattoriksi kansalaisten valistamisessa. Mikään pikkupeluri Kansanvalistusseura ei kuitenkaan ollut, vaan se loi Suomeen nykyisen kirjastolaitoksen kirjastopolitiikan ja mallin julkisen kirjastojärjestelmän organisaatorakenteelle.

SIVISTYSTÄ AJASSA

Ojanen tuo historian myös nykyaikaan. Kun kansansivistyksen lähtökohtainen luonne oli yhteisöllinen ja tavoite kansallisen sivistystason nostaminen, sen toimintamuodoista erityisesti Kansanvalistusseuran Kirjeopisto edusti modernisaation esille tuomaa yksilöllistä oppimista ja yleissivistystä. Kirjeopisto saavutti valtaisan suosion: sotien jälkeen, vuonna 1944 siellä opiskeli yli 40 000 opiskelijaa.

Kansanvalistusseuran historian punaisena lankana kulkee kolme vapaata sivistystyötä liikuttavaa ilmiötä. Ne toistuvat vuosikymmenestä toiseen: ensimmäinen on jatkuva uhka valtion rahoituksen heikkenemisestä, toinen kansallisen ja yhtenäisen toimintasuunnitelman puute ja kolmas toimintamuotojen hajanaisuus. Ojanen kirjoittaa historiikkiin

myös jännityskertomuksen: poliittisen pelin vuoden 1934 valistelussa Kansanvalistusseuran muuntamisen säätiöksi.

1960-luvulla vapaa sivistystyö alkoi surffailla kulttuurin vesillä, syntyi Oriveden kesän kaltaisia merkittäviä alueellisia kulttuuritahtumia, joissa ihmiset itse tekivät kulttuuria. Merkittäviä askelia sivistyssäätiön historiassa olivat Ulkosuomalaisten lasten peruskoulun käynnistäminen vuonna 1975 ja *Aikuiskasvatus*-tiedelehden perustaminen yhdessä Aikuiskasvatuksen tutkimusseuran kanssa vuonna 1980. Ulkosuomalaisten perheiden lapsia palvellut peruskoulu siirtyi etäopetukseen jo 2000-luvun alussa, ja nykyään se tunnetaan Etäkoulu Kulkurina.

Eero Ojanen kirjoittaa historiaa kutomalla ydinsynteetit historialliseen kertomukseen. Lukijalta tämä edellyttää tarkkuutta ja keskittymistä, sillä missä tahansa tekstissä voi piillä ilmiölle keskeinen ydinajatus.

Sivistyssäätiö osoittaa korkean tiedon ja oppimisen tason merkityksen suomalaiselle yhteiskunnalle. Eikä Kvs-säätiön tulevaisuus näytä heikolta. Sen visio on rohkea ja tulevaisuuteen suuntaavaa: sivistyksen peloton puolustaminen ja yhteiskunta, jossa jokaisen kansalaisen arkiosaaminen on vahvaa.

Onnea 150-vuotiaalle sivistyssäätiölle!

TARJA LANG

FT, vs. koulutuspäällikkö
Omnia, Espoon seudun koulutus-
kuntayhtymä

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.)
on Aikuiskasvatuksen kustantaja.